

Prvá kapitola

Volám sa Ašer Lev, ten Ašer Lev, o ktorom ste čítali v novinách a časopisoch a o ktorom sa často rozprávate pri slávnostných večerách a na koktailových večierkoch – známy legendárny Lev, autor *Brooklynského ukrižovania*.

Som pobožný Žid. Áno, máte pravdu, pobožní Židia nemalujú obrazy ukrižovania. Presnejšie, pobožní Židia nemalujú vôbec – aspoň nie takým spôsobom ako ja. A tak o mne píšu a hovoria silné slová, vytvárajú mýty; som zradca, odpadlík, nenávidím sám seba, uvrhol som do hanby rodinu, priateľov, svoj ľud. Navyše sa vysmievam myšlienkam, ktoré kresťania považujú za sväté, kacírsky si prisvojujem námety a formy uctievané gójmami už dvetisíc rokov.

Nuž, nie som ani jedno z toho. A predsa, musím sa úprimne priznať, že tí, čo ma osočujú, majú do istej miery pravdu, lebo mojím spôsobom som taký.

Lenže klebety, fámy, umelo vytvorené mýty ani novinové správy nie sú práve najvhodnejšie prostriedky na vyjadrenie všetkých odtienkov pravdy, tých jemných tónov, ktoré bývajú najpodstatnejšími článkami kauzálnej reťaze. Je čas na obhajobu, na dôkladnú demýtizáciu. Nebudem sa ospravedlňovať. Bolo by absurdné ospravedlňovať sa za záhadu.

Lebo o to išlo od samého začiatku – o záhadu, akú majú na mysli teológovia, keď hovoria o pojmoch ako zázrak či posvätná bázeň. Rozhodne sa to začalo dosť záhadne, lebo v mojej rodine nič nenaznačovalo, že dostanem do vienka taký jedinečný a znepokojujúci dar. Môj otec poznal svoj rodokmeň až do roku 1347, keď čierna smrť skosila polovicu obyvateľov Európy. Jeho praprapradedo spravoval obrovský majetok zhýralého ruského šľachtica, ktorý občas v opitosti zabíjal nevoľníkov. Raz sa tak spil, že vypálil celú dedinu aj s ľuďmi. Vidíš, tak sa správa gój, hovorievali moji rodičia. Iba ľudia zo *sitra achra* sa takto správajú. Sú zlí, lebo sú z Druhej strany. Židia sa takto nesprávajú. Otcov praprapradedo majetok zveladil a premenil ho na zdroj nesmierneho bohatstva pre svojho zamestnávateľa aj pre seba. V strednom veku začal cestovať. Prečo toľko cestoval? spytoval som sa. Aby konal dobré skutky a priviedol Pána

sveta k ľuďom, odpovedal otec. Aby našiel ľudí v núdzi a poskytol im pomoc a útechu, povedala matka. V prvých rokoch života mi o ňom rozprávali tak často, že sa mi aj v snoch začal zjavovať muž v nadživotnej veľkosti, vysoký, s tmavou bradou, mocný duchom i telom, skvelý podnikateľ, mecenáš učencov, legendárny cestovateľ a autor hebrejského diela *Cesty do vzdialených krajín*. Ten veľký muž ma navštevoval v spánku a opakoval otázky môjho otca o holej stene, ktorú som vyzdobil a o okrajoch svätej knihy, ktoré som pomaľoval. Zobúdzať sa z takého sna nebolo príjemné. Zakaždým som mal v ústach pachuť ako po búrke.

Otcov otec, ktorého meno nosím, bol v mladosti a v strednom veku učenc a samotár, večne čosi študoval v synagógach a akademických knižniciach. Nikto mi nepovedal, ako vyzeral, ale predstavoval som si ho ako drobného muža s veľkou hlavou, opuchnutými viečkami od nedostatku spánku, bledou tvárou, suchými perami a presvitajúcimi modrými žilkami na líkach a sluchách. V mladosti si vyslúžil označenie *iluj*, génius, ktoré Židia vo východnej Európe nedávali hocikomu. Keď mal dvadsať rokov, všetci ho poznali ako génia z Mozyru, podľa ruského mesta, v ktorom žil. Krátko po päťdesiatych narodeninách však náhle a záhadne opustil Mozyr a spolu s manželkou a deťmi odcestoval do Ladova, kde sa stal členom ruskej chasidskej sekty, ktorú viedol rebe z Ladova. Ako rebeho emisár precestoval krížom krážom celý Sovietsky zväz. Prečo toľko cestoval? spýtal som sa raz. Aby priviedol Pána sveta k ľuďom, odvetil otec. Aby našiel ľudí, ktorí potrebujú pomoc, odpovedala matka. Keď sa raz v sobotu neskoro večer vracal zo synagógy, zabil ho opitý dedinčan sekerou. Starý otec zabudol, že je Veľká noc.

Moja matka pochádzala z významnej rodiny sadgorských chasidov, zbožných Židov, ktorí sa stali nasledovníkmi veľkej východoeurópskej chasidskej dynastie založenej Izraelom z Rižina. Matkina rodina z otcovej strany mala okrem iných slávneho predka rebeho z Berdičeva, jedného z najsvätejších chasidských vodcov. Z matkinej strany to boli zväčša veľkí učenci, rodinná línia sa dala vysledovať až k Chmeľníckého masakrom v sedemnástom storočí v Poľsku, kde sa v mori krvi stopa stratila.

A tak sa v malom Ašerovi Levovi, ktorý sa narodil v roku 1943 Rivke a Arjemu Levovcom v časti Brooklynu nazývanej Crown

Heights, stretli dva významné rody, stal sa takpovediac vrcholom trojuholníka naplnenom židovskými možnosťami a zataženom židovskou zodpovednosťou. Okrem toho dostal do vienka veľký dar.

Neviem, kedy som ten dar začal využívať. Ale pamätám sa, že som už ako štvorročný držal v detskej pästičke ceruzku a prenášal svoj svet na kúsky papiera, okraje kníh či prázdne steny. Pamätám sa, že som kreslil obrisy toho sveta: svoju úzku izbičku s posteľou, bielizník, písací stôl a stoličku, okno s výhľadom do dvora, náš byt s bielymi stenami a kobercami na dlážkach, veľkú zarámovanú fotografiu rebeho pri okne v obývačke, širokú osemprúdovú ulicu Brooklyn Parkway, domy z červených tehál a bieleho kameňa, pravidelné štvorce betónových dlaždíc na chodníkoch, kde-tu výmoľ v asfalte. Kreslil som ľudí na ulici, bradatých mužov, staré ženy klebetiace na lavičkách pod stromami, malých chlapcov s jarmulkami a pajesmi, mladomanželky v šatách s dlhými rukávami a s parádnymi parochňami – všetky vydaté ženy v našej komunite si cudne skrývali vlasy pod parochňami. Vyrastal som večne začiernený od tuhy a hral som všetkými farbami od pasteliek. Mojimi najmilšími spoločníkmi boli farbičky Eberhard Faber a Crayola. Umývanie pred každým jedlom ma stálo priam nadľudskú námahu.

Pamätám si, ako som kreslil matku. Narodila sa a vyrástla v Brooklyn Heights, a keďže v ladovskej hierarchii mala jej rodina významné postavenie, absolvovala všetky ladovské školy pre dievčatá. Týždeň po maturite sa vydala za môjho otca. Keď som sa narodil, mala devätnásť rokov, považoval som ju skôr za sestru.

Pamätám si prvé kresby matkinej tváre – dlhý rovný nos, jasné hnedé oči, výrazné lícne kosti. Bola drobná a krehká, mala tenké ruky, hodvábnu pokožku, dlhé štíhle prsty. Jej hladká tvár vždy voňala mydlom. Rád som sa k nej pritískal, keď počúvala, ako pred spaním odriekavam *krias šema*.

Pamätám si svoje rané detstvo, keď som robil prvé nesmelé pokusy perom, ceruzkou a pastelkami. Boli to šťastné roky, často sme sa vtedy smiali, mama a ja. Hrali sme sa spolu, chodili na dlhé prechádzky. Bola ako láskavá staršia sestra.

Nakreslil som ju na prechádzke po Brooklyn Parkway s vyhrnutým golierom a lícami ošľahanými jesenným vetrom, ktoré

vyzerali v bledej tvári ako dve okrúhle jasnoružové škvrny. Aj v zime, keď snehovými guľami ostreľovala stromy lemujúce širokú ulicu a mávala pritom rukami ako dievčatko. Často sme spolu behali po snehu a rozkopávali ho galošami, aj to som nakreslil.

„Aké pekné,“ povedala mi raz, keď sa zadívala na obrázok, na ktorom preskakovala závej. „Táto kresba sa mi páči, Ašer. Sneh sa ti naozaj podaril. Je taký vysoký. Fíha, to je skok. Naozaj som takto skočila? Vyzerá to, akoby som letela.“

Na jar sme sa chodievali člnkovať do Prospect Parku, nebolo to ďaleko. Matka nevedela dobre veslovať a vždy sa nervózne smiala, keď spadla zo sedadla, lebo príliš silno zabrala veslami. Aj tak sme tam chodievali a často som si bral so sebou pastelky a skicár a kreslil som ju, ako vesluje. Kreslil som aj vodu, v ktorej sa zrkadlila obloha a hladinu sčerenú nešikovnými zábermi vesiel.

„Ašer, to nie je pekné, takto kresliť mamu.“

„Ale práve vtedy si spadla, mama.“

„Nie je to slušné. Nepatrí sa to. Ale breh je veľmi pekný. Ako si to urobil?“

„Použil som piesok z brehu. Vidíš?“

A v lete som ju kreslil v ľahkých blúzkach s dlhými rukávami, s drobučkými kvapkami potu, čo sa jej perlilo nad hornou perou a na čele. Všetky šaty a blúzky mala s dlhými rukávami, lebo ženy v našej komunite z cudnosti nikdy nenesili krátke rukávy, a tak sa v horúčave veľmi potila, najmä počas našich spoločných vychádzok.

„Čo to mám na tvári?“ spýtala sa, keď si prezerala jednu z mojich letných kresieb, na ktorej sme boli my dvaja na prechádzke v Brooklynskej botanickej záhrade.

„To sú bodky, mama.“

„Aké bodky?“

„Mokrú. Keď je horúco, máš na tvári mokré bodky.“

Po chvíli sa ozvala: „A prečo si nenakreslil tie pekné vtáčiky, Ašer? A kvety, prečo si nenakreslil kvety?“

V tých rokoch, predtým ako matka ochorela, otec často cestoval.

Raz som sa ho pri raňajkách spýtal: „Ide dnes ocko zase preč?“

„Do Ottawy,“ odvetil, ale neodtrhol oči od *New York Times*.
„Kde to je?“
„Ottawa je veľmi dôležité mesto v Kanade,“ odpovedal otec s miernym ruským prízvukom.
„Kanada je krajina, ktorá susedí s Amerikou,“ vysvetlila mi matka.

„Prečo ide ocko do Kanady?“
„Stretne sa tam s ľuďmi z vlády,“ hrdo odvetila matka.
„A prečo?“

Otec nakrátko zdvihol hlavu. „Lebo ma o to požiadal rebe.“

Prišiel do Ameriky ako štrnásťročný spolu s matkou a starším bratom, a keď som sa narodil, mal dvadsaťpäť rokov. Vyštudoval ladovskú ješivu v brooklynskej štvrti Crown Heights. Potom pokračoval v štúdiu politológie na Brooklyn College, kde získal bakalársky titul a v magisterskom štúdiu pokračoval na New York University. Obe školy absolvoval na žiadosť rebeho.

Bol vysoký a plecnatý. Mal bystré tmavé oči, ktorým nič neuniklo. Mal ryšavé vlasy aj bradu, ktorú si nikdy nestrihal. Pajesy nosil zastrčené za ušami. Po ňom som zdedil ryšavé vlasy a tmavé oči. Drobnú štíhlu postavu mám po matke.

Raz ráno som vošiel do kuchyne a otec práve chystal pomarančovú šťavu. Mal svoj vlastný recept: každý dostal pohár, v ktorom bola šťava z jedného pomaranča, studená voda a lyžička cukru. Bol to osviežujúci nápoj, vždy som sa naň tešil. A niekedy som podľa toho, ako šťavu pripravoval, vedel uhádnuť, či v ten deň niekam cestuje.

Keďže v to ráno mal naponáhlo, bolo mi jasné, že sa chystá na cestu.

„Dobré ráno,“ pozdravil som. „Ocko dnes zase cestuje pre rebeho?“

„Dobré ráno, Ašer. Odriekal si *Mode ani?*“

„Áno, ocko.“

„Sadni si. Urobím ti šťavu.“

Sadol som si. Matka položila na stôl misku so suchými cerialiami.

„Ocko dnes ide do Washingtonu,“ povedala.

„Čo je to Washington?“

„Mesto, v ktorom sídli americká vláda.“

„A ocko cestuje do Washingtonu pre rebeho?“
„Správne,“ prikývla matka. Bola veľmi hrdá na misie, ktorým rebe poveroval otca.

„A prečo ocko cestuje pre rebeho?“

Otec mi nalial pohár pomarančovej šťavy. „Môj otec cestoval pre rebeho otca, nech obaja odpočívajú v pokoji. Ja cestujem pre rebeho. Je to pre mňa veľká česť.“

„A čo robí ocko, keď cestuje pre rebeho?“

„Toľko otázok,“ vzdychol si otec. „Vypi si šťavu, Ašer. Všetky vitamíny sa stratia, keď ju necháš dlho stáť.“

Niekedy odchádzal po večeri. No väčšinou po raňajkách. Matka a ja sme ho odprevádzali až k dverám.

„Šťastnú cestu,“ povedala matka. A potom v jidiš dodala: „Chod' v zdraví a v zdraví sa vráť.“

Neobjali sa. V mojej prítomnosti sa nikdy neobjímali.

Potom ma otec pobozkal, zobral si čiernu koženú tašku a aktovku a odišiel. Občas som z okna obývačky videl, ako vychádza z nášho činžiaka a zastavuje taxík. Inokedy zamieril k budove o jeden a pol bloku ďalej, kde sídlilo medzinárodné ústredie ladovského chasidského hnutia. Rýchlo kráčal pod stromami na Brooklyn Parkway s čiernou koženou taškou v jednej ruke, s aktovkou v druhej, s *New York Times* pod pazuchou – vysoký, širokoplecý muž s ryšavou bradou, pekne oblečený v tmavom obleku a kabáte, s klobúkom na hlave, mierne krívajúci po obrne, ktorú prekonal ako dieťa v sovietskom Rusku.

Vtedy som ho často kreslil. Kreslil som ho, ako večer sedí s matkou, číta alebo sa s ňou rozpráva. Kreslil som ho, ako pri kuchynskom stole s matkou pije kávu. Niekedy som sa v noci zobudil a počul som ich v kuchyni. Sedávali pri stole dlho do noci, pili kávu a zhovárali sa. A ja som ležal v posteli a rozmýšľal, o čom sa asi rozprávajú.

Kreslil som spamäti otca a seba na ceste do synagógy. Bol taký vysoký a ja popri ňom taký maličký, že sa ku mne musel skláňať. Kreslil som ho, keď mal na sebe modlitebný šál a *tefilin* a modlil sa doma, lebo pre niečo nemohol ísť v týždni do synagógy. Stával pri okne v obývačke, hlavu zakrytú modlitebným šálom, mierne sa kýval dopredu a dozadu a spod bieleho šálu s čiernymi pásmi mu vytŕčal iba kúsok ryšavej brady.

Nakreslil som ho pri modlení počas šabosu v našej synagóge zahaleného modlitebným šálom tak, že mu bolo vidieť iba